

SHAFTOLI NAVLARINING FENOLOGIK FAZALARINI O‘RGANISH

Kuranbayev Feruzbek Farxod o‘g‘li

“Seleksiya va urug‘chilik laboratoriya bo‘lim boshlig‘i” kichik ilmiy xodim

ORCID: 0009-0008-7008-3960

Turayev Nurbek Tolipjonovich

direktor

Akademik M.Mirzayev nomidagi bog‘dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti Xorazm ilmiy-tajriba stansiyasi

ORCID: 0009-0001-7880-870X

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaftoli navlarining asosiy fenologik fazalarini o‘tishi keltirilgan. 2025-yilda yilda shaftoli navlarida gullash muddatning o‘tishi bir-biriga yaqinligi aniqlandi.

Kalit so‘zlar: shaftoli, navlar, kurtaklar, gullash.

Аннотация. В статье представлены основные фенологические фазы сортов персика. Установлено, что сроки цветения сортов персика в 2025 году близки между собой.

Ключевые слова: персик, сорта, бутоны, цветение.

Abstract. This article presents the main phenological phases of peach varieties. It was found that the flowering period of peach varieties in 2025 is close to each other.

Keywords: peach, varieties, buds, flowering.

Kirish. Xorazm iqlim sharoiti keskin kontinental bo‘lganligi sababli bahorgi mavsumda mart va aprel oylarida havo haroratining beqarorligi kuzatildi. Bunda qishki sovuqdan keyin havo haroratining tez suratda ko‘tarilishi va tungi haroratning ma‘lum darajaga pasayishiga olib keldi. Erta sovuqlarning gullarga salbiy ta‘siri haroratning pasayish darajasigagina bog‘liq bo‘lib qolmay, balki gullarning rivojlanish fazasiga ham bog‘liq bo‘ladi: ular qancha ko‘p rivojlangan bo‘lsa, sovuqlardan shuncha kuchliroq zararlanadi. Shuning uchun sovuqlar qancha kech bo‘lsa, u shuncha ko‘p zarar keltirishi mumkin, o‘simlik yosh organlarining birmuncha rivojlanishiga to‘g‘ri keladi (kurtaklar, g‘unchalar, gullar, tugunchalar). Keyin bo‘ladigan bahorgi har bir sovuq, kam kuchli bo‘lsa ham, birinchi sovuqlarga qaraganda ko‘proq zarar keltirishi mumkin.

Ba‘zi bir tadqiqotchilar mevali daraxtlarning qishga chidamliligini oshirish maqsadida novda uchlarini chilpish (chekanka) ni tavsiya etadi, Xitoyda shu maqsadda shaftoli shoxlarini erta kuzda qirqish tavsiya qilinadi, ushbu agrotexnik usul kechpishar navlarda yaxshi samara berishi aniqlangan [2].

O‘zbekiston sharoitida shaftoli bo‘yicha A.S.Tuz, va T.A. Vdovtseva va boshqalar tomonidan amalga oshirilgan [3].

Shaftolining qishga chidamliligi fiziologik jarayonlarga bevosita bog‘liq bo‘lib, bu xususiyatni o‘g‘itlash va sug‘orish kabi agrotexnik choralar evaziga yaxshilash mumkin. Shu o‘rinda organik va ma‘dan o‘g‘itlarning meva kurtaklarining shakllanishi shaftolining o‘sishi, rivojlansishi, hosildorligi, va meva sifatiga ijobiy ta‘siri E.A.Kandil, M.I.Favzi, M.F.Shahin va boshqa tadqiqotchilarning kuzatishlarida keltirilgan [4].

Meva kurtaklarining rivojlanishida qish davri holati muhim hisoblanib, bu asosan ularning qishga chidamliligi bilan bevosita bog‘liqdir.

Shaftolining yana bir xususiyati shundaki, u sho‘r tuproqli yerlarda vegetatsiyasini yaxshi davom ettirishi qiyin kechadi, sho‘rga chidamlilik chegarasi 1,7 ds/m hosilini yo‘qotish foizi esa 21% tuz ta‘siriga chidamliligi juda past [5].

Materiallar va uslublar. Tajribalar “Mevalar, rezavor me-

vali va yong‘oq o‘simliklari navlarini o‘rganish usuli va dasturi” (Michurinsk 1973 y) asosida amalga oshirildi. Tajriba maydonida shaftoli navlari 6x5 sxemada ekilgan bo‘lib, umumiy maydoni 1 gektarni tashkil etadi.

Natijalar va munozara. Shaftolining turli navlarida 2025-yilda fenologik fazalarini kuzatishlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, shaftoli bo‘yicha olib borilgan fenologik kuzatuvlar kurtaklar bo‘rtishining boshlanishi navlarda 10-12 mart kunlari, kurtaklarning to‘liq bo‘rtishi esa 13 mart 14 mart kunlari oralig‘ida sodir bo‘lgan. Boshqa navlarga nisbatan kurtaklarning ertaroq bo‘rtishi Yubileyiy va Lola (9-10) mart) navlarida aniqlangan. Kurtaklarning to‘liq bo‘rtish jarayoni 12-13 mart kunlari oralig‘ida sodir bo‘lgan. Kurtaklarning to‘liq bo‘rtishi nazorat sifatida tanningan Yubileyiy (oltin tavallud) va Oq shaftoli-2 navida 10 va 12 mart kuni sodir bo‘lgan bo‘lsa, ushbu jarayon Lola va Anjir navida ham 10-12 mart, kunlari kuzatildi.

Gul qopchalar ochilishining boshlanishi shaftoli navlarida 18-20 mart unlari, gul qopchalarining to‘liq ochilish jarayoni 21-22 mart, Gullash jarayonining boshlanishi shaftoli navlarda 23-25 mart kunlari sodir bo‘ldi, to‘liq gullash navlarda 25 martdan 28 mart kunlari oralig‘ida kuzatilgan bo‘lib, eng erta (25 mart) muddat (Yubileyiy) navida qayd etildi.

Gullash yakunlanishini kuzatishdan shaftoli navlari ichida Yubileyiy va Lola navlarida ushbu jarayonning ertaroq 27-28 mart kuni yakunlanganligi ma‘lum bo‘ldi. Gullash darajasi 5 balli shkala bo‘yicha shaftoli navlardan nazorat, Oq shaftoli (3,7 ball) naviga nisbatan ustunlik Yubileyiy va Lola navida (4,1-4,2 ball) aniqlangan bo‘lsa, Anjir navida (2,1), tashkil etdi. Demak, shaftoli navlari ichida Yubileyiy va Lola navlarining hosildorlik imkoniyati yuqoriligi to‘g‘risida dastlabki xulosalarni qilish mumkin.

Xulosa va tavsiyalar. 1. Fenologik kuzatuvlar natijasida shaftoli navlarida kurtaklarning bo‘rtishi 9–14 mart kunlari oralig‘ida sodir bo‘lishi aniqlangan bo‘lib, eng erta kurtak bo‘rtishi Yubileyiy va Lola navlarida qayd etildi. Gul qopchalarining ochilishi 18–22 mart kunlari, gullash jarayoni esa 23 martdan boshlanib, 28 martgacha davom etdi. Gullashning eng erta

Dala sinov-tajribasi, akademik M.Mirzayev nomidagi BUvaVITI, Xorazm ilmiy-tajriba stansiyasi (2025 yil)

Shaftolining turli navlarida gullash muddatlari (2025)										
T/r	Navlar nomi	Kurtaklarning bo‘rtishi		Gul qopqoqcha ochilishi		Gullash davri			Gullash darajasi (ball) (5 balli shkala)	Gullash davrining davomiyligi (kun)
		Boshlanishi	Tugashi	Boshlanishi	Tugashi	Boshlanishi	To‘liq	Tugashi		
1	Yubileyniy	10,03	13	18	21	23	25	27	4,1	4
2	Lola	10,03	13	19	22	24	26	28	4,2	4
3	Oq shaftoli	12,03	14	20	23	25	27	29	3,7	4
4	Anjir	12,03	14	19	22	25	28	29	2,1	4

boshlanishi va to‘liq gullash muddati Yubileyniy navida kuzatildi. Gullash yakunlanishi esa Lola va Yubileyniy navlarida nisbatan ertaroq tugadi. 5 balli shkala bo‘yicha gullash darajasi nazorat sifatida olingan Oq shaftoli (3,7 ball) naviga nisbatan Yubileyniy va Lola navlarida yuqori (4,1–4,2 ball), Anjir navida esa past (2,1 ball) ko‘rsatkich qayd etildi. Umuman olganda, fenologik kuzatuv natijalari Yubileyniy va Lola navlarining ertapisharligi,

gullash intensivligi va istiqbolli hosildorlik imkoniyatlari yuqori ekanligini ko‘rsatmoqda.

2. Tadqiqot natijalariga ko‘ra adaptiv bog‘dorchilik talablariga mos bo‘lgan shaftoli navlarning guruhi aniqlandi.

3. Yangi navlar hisobiga shaftoli bog‘lari maydonlarini kengaytirish, hosildorlikni keskin oshirish hamda shaftoli mevasi hisobiga eksportni ko‘paytirish imkoniyatini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных орехоплодных культур / Под ред. Е.Н. Седова. Орел, 1999. 606 с.
2. Xo‘jayev X.J. O‘simliklar fiziologiyasi. T. “Mehnat”. 2004. b 224.
3. Тупицин Д.И. Развитие плодовых почек сливы в связи их зимостойкостью в условиях Узбекистана. Труды педо-воягодного ин-та им Акад. Р.Р.Шредера. Ташкент. 1956 г. 33-7-с.
4. Kandil E.A., Fawzi F. and M.Shabin “ The effect of some slow Realease Nitrogen Fertilizers on Growth Nutrient Status and Fruiting of “ Mit Ghamr” Peach Trees Journal of American Science, 2010.6 (112) R. 145.
5. Ochilov S.K. va boshq. Organik, Organomineral o‘g‘itlar bilan qo‘llanilganda tuproqdagi oziqa elementlari o‘zgarishi // Respublika ilmiy-amaliy anjumani ilmiy materiallari. 2-qism. Toshkent. 2015. b. 43-47.